

ЗАХОДИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЦІЛЬОВИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ

© Гула Н. Л., 2015

Розглянуто питання щодо діяльності оперативних підрозділів ОВС у попередженні злочинів у сфері цільових спеціалізованих державних фондів. Визначено основні поняття попередження злочинів у зазначеній сфері, які здійснюють оперативні працівники з метою мінімізації настання злочинного результату. Окреслено особливості використання оперативно-розшукових та інших заходів у попередженні і запобіганні економічних злочинів у сфері цільових спеціалізованих державних фондів.

Ключові слова: оперативні підрозділи, державні фонди, попередження злочинів, профілактика злочинів, запобігання злочинів, оперативно-розшукові заходи.

Н. Л. Гула

МЕРОПРИЯТИЯ ОПЕРАТИВНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ОВД ОТНОСИТЕЛЬНО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В СФЕРЕ ЦЕЛЕВЫХ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФОНДОВ

Рассмотрен вопрос относительно деятельности оперативных подразделений ОВД в предупреждении преступлений в сфере целевых специализированных государственных фондов. Определены основные понятия предупреждения преступлений в отмеченной сфере, которые осуществляются оперативными работниками с целью минимизации наступления преступного результата. Очерчены особенности использования оперативно-розыскных и других мероприятий в предупреждении и предотвращении экономических преступлений в сфере целевых специализированных государственных фондов.

Ключевые слова: оперативные подразделения, государственные фонды, предупреждения преступлений, профилактика преступлений, предотвращения преступлений, оперативно-розыскные мероприятия.

N. L. Hula

MEASURES OF OPERATIVE SUBDIVISIONS IN RELATION TO WARNING OF CRIMES IN THE FIELD OF THE HAVING A SPECIAL PURPOSE SPECIALIZED STATE FUNDS

In the article a question is considered in relation to activity of operative subdivisions in warning of crimes in the field of the having a special purpose specialized state funds. The basic concepts of warning of crimes in the marked sphere, that come true by operative workers with the aim of minimization of offensive of criminal result, are certain. The features of the use of operative searchand other measures are outlined in warning and prevention of economic crimes in the field of the having a special purpose specialized state funds.

Key words: operative subdivisions, state funds, warning of crimes, prophylaxis of crimes, prevention of crimes, operative search measures.

Постановка проблеми. Одним із засобів державного регулювання соціальної політики є функціонування цільових спеціалізованих державних фондів, які становлять особливу ланку фінансової системи держави, яка має конкретне цільове призначення та визначену законодавством самостійність у забезпеченні соціального захисту населення. У той же час за статистичними даними встановлено, що кожного року викрадають кошти з вказаних фондів на суму до 20 млн. грн. у рік, з яких відшкодовується близько 60 % [1].

Відповідно до Державної програми профілактики правопорушень підрозділи ОВС мають завдання не допустити викрадення матеріальних цінностей із зазначених фондів через здійснення попереджувальних заходів. Аналіз слідчо-судової практики підтверджує, що підрозділи ОВС зазнають труднощів у попередженні злочинів у сфері цільових спеціалізованих державних фондів. Обставинами, які негативно впливають на таку діяльність, є: латентність злочинів; вчинення злочинів організованими групами; наявність корупції у зазначеній сфері; недосконалість законодавства щодо застосування заходів попередження та ін. Все це зумовлює розроблення та удосконалення методики запобігання злочинам у зазначеній сфері оперативними підрозділами ОВС.

Метою дослідження є визначені заходів з попередження злочинів у сфері цільових спеціалізованих державних фондів оперативними підрозділами ОВС.

Стан дослідження. Теоретичні основи сучасних методик профілактики злочинів у сфері економіки, зокрема бюджетній сфері, є наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі криміналістики, кримінального процесу й теорії оперативно-розшукової діяльності, зокрема: В. І. Антипова, В. Т. Білоуса, В. І. Василичука, А. Ф. Волобуєва, О. М. Джужі, В. О. Глушкова, В. І. Галагана, О. О. Дудорова, О. Ю. Заблоцької, А. П. Закалюка, А. В. Іщенка, М. І. Камлика, Н. С. Карпова, О. В. Копана, О. В. Копіци, О. Є. Користіна, В. С. Кузьмичова, В. Д. Лнрічева, В. В. Лисенка, Є. Д. Лук'янчикова, Г. А. Матусовського, Д. Й. Никифорчука, І. М. Ніщети, В. С. Овчинського, Ю. Ю. Орлова, М. Л. Погорецького, В. М. Поповича, Л. П. Скалосуба, М. П. Стрельбицького, С. С. Чернявського, М. Є. Шумила та інших вчених.

Попередження злочинів є комплексною діяльністю. Крім “попередження злочинів”, вживають терміни “профілактика”, “запобігання”, “припинення” злочинів. Якщо проаналізувати літературу стосовно цього питання, то з'ясується, що вказані терміни вживаються не тільки в кримінологічному аспекті, але і в інших сферах діяльності, наприклад, у медичній практиці, а саме як заходи, спрямовані на забезпечення високого рівня здоров'я і недопущення захворювань. Запобігання злочинам – складний процес, а його зміст відрізняється від інших видів діяльності. При цьому виділяють низку складових, а саме: профілактика, запобігання та припинення злочинів. Кожний із цих елементів порівняно самостійний, але вони взаємопов'язані, мають одну й ту ж мету – не допустити вчинення злочину.

Як правильно зазначає А. П. Закалюк, цей термін зазвичай вживають щодо певної загрози, яка вже існує. Запобігання означає діяльність, що перешкоджає вчиненню злочинів. Мета запобіжної діяльності – перешкодити вчиненню злочинів, скоротити їхню діяльність і тим самим зменшити розміри злочинності [2, с. 318].

Словники української мови “запобігти” визначають як синонім “відвертати”, як усунення певної біди, небезпеки [3, с. 210].

Український вчений Е. О. Дідоренко визначає оперативно-розшукову профілактику як “...комплекс заходів, здійснюваних поза рамками і методами ОРД, спрямованої на попередження злочинів з боку кримінально активних осіб і здійснення на них необхідного виховного впливу” [4, с. 13].

І. П. Козаченко розумів оперативно-розшукову профілактику як спеціалізовану складову “...оперативної роботи органів внутрішніх справ, що виконується оперативними апаратами (співробітниками) міліції з метою виявлення причин злочинів і умов, які сприяють їх вчиненню,

виявлення та профілактичного впливу на осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, запобігання злочинним намірам та злочинам, що готуються, з використанням негласних сил, засобів і методів” [5, с. 37].

Ю. Ю. Орлов зазначає, що профілактика, на відміну від припинення та відвернення злочинів, спрямована на запобігання не конкретного злочину, який має бути вчинений, а ймовірних злочинів, які можуть бути вчинені. Вчений зазначає, що під час відвернення та припинення злочинів об’єкти запобіжного впливу є, зазвичай, цілком конкретними. Це, відповідно, намір певних осіб вчинити злочин, дії з готування до його вчинення, або ж безпосередньо конкретні злочинні дії. У ході профілактики об’єкти запобіжного впливу пов’язані з невизначеним колом злочинів та часто (у разі загальної профілактики) – з невизначеним колом осіб [6, с. 1046].

В. І. Василичук, здійснюючи дослідження, дійшов висновку, що профілактика злочинів у сфері економіки має лише суто декларативний характер. Підтвердженням цього є проведене ним опитування оперативних працівників ОВС, у якому на запитання: “Чи є актуальною профілактика злочинів у сфері економіки у Вашому оперативному підрозділі?” – 88,4 % респондентів відповіли заперечно, і лише 11,6 % стверджували, що це питання є актуальним. Пояснити це можна тим, що головним показником оцінювання роботи оперативного підрозділу є кількість викритих злочинів, відшкодування завданих збитків, а не профілактика правопорушень [7, с. 22–23].

Виклад основних положень. Оперативно-розшукове попередження – головний напрям протидії економічній злочинності у сфері цільових спеціалізованих державних фондів. *По-перше*, попередження злочинів порівняння з розслідуванням злочинів менш витратне. Невипадково практики зазначають, краще попередити вчинення злочинів, ніж потім займатися їх розслідуванням, для того, щоб викрити злочинця, необхідно проводити цілий комплекс слідчих (розшукових) дій, а це витрата фінансових, матеріальних і інших ресурсів. *По-друге*, незаконно вилучені грошові засоби із зазначених фондів способом привласнення або розтрати в результаті, перестають “працювати” на користь держави. *По-третє*, злочинні дії можуть спричинити соціальну напруженість в тому або іншому регіоні України. Засоби фондів розраховані на забезпечення соціального захисту малозабезпечених сімей і інших категорій громадян. *По-четверте*, зовсім не виключена вірогідність використання викрадених засобів для фінансування організованих злочинних груп (кримінального бізнесу). Все це, природно, підштовхує на ухвалення передусім підрозділами ОВС дієвих заходів щодо попередження економічних злочинів.

Проблему попередження злочинів було відзначено у цільовій програмі щодо посилення боротьби із злочинністю на 1995–2000 рр., затвердженої ухвалою Уряду. Передбачалося розробити проект Закону України “Про боротьбу з економічною злочинністю”, який підготував колектив авторів ДПЗСЕ (Департамент протидії злочинності у сфері економіки), але, на жаль, в подальшому він не був прийнятий. Нині правоохоронні органи країни не мають спеціального закону. Правовою основою попереджувальної діяльності є п. 1 ст. 7 ЗУ “Про оперативно-розшукову діяльність” зазначено, що “підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов’язані: ...вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень”.

У юридичній літературі найчастіше розрізняють: кримінологічне і оперативно-розшукове попередження злочинів. Автор враховує те, що обидва поняття неідентичні, вони мають безліч відмінних особливостей, про які описано в спеціальній і юридичній літературі [8, с. 48].

Тим часом слід наголосити, що і кримінологічне, і оперативно-розшукове попередження мають тісний взаємозв’язок, утворюючи щось цілісне. Тільки завдяки цьому наведені види діяльності мають деякі переваги порівняно, наприклад, з виявленням або припиненням злочинів.

У літературі з кримінології під попередженням злочинів найчастіше розуміється діяльність “суб’єктів і учасників профілактики: а) з виявлення, нейтралізації або усунення причин злочинності і окремих її видів, а також умов, що сприяють вчиненню злочинів (загальна профілактика);

б) з виявлення, здійснення профілактичної дії і утримання від повторного вчинення злочинів особами, приватні особливості, які вказують на реальну можливість переходу на злочинний шлях, а також здійснення профілактичних дій на їх найближче оточення з метою позитивного корегування цих осіб (індивідуальна профілактика)” [9, с. 253].

З наведеного визначення виходить, що розробники цього визначення ототожнюють поняття “попередження злочинів” і “профілактика злочинів”.

Вивчення спеціальної і юридичної літератури в межах дослідження дозволило виділити основні напрями діяльності підрозділів ДПЗСЕ (Департамент протидії злочинності у сфері економіки) щодо оперативно-розшукового попередження злочинів у сфері цільових спеціалізованих фондів. До їх числа, зокрема, слід зарахувати:

1) здійснення *оперативно-розшукової профілактики*. Таку профілактику проводять співробітники ДПЗСЕ в двох напрямках: а) виявлення і усунення (нейтралізація) причин злочинів і умов, що сприяють їх вчиненню (загальна профілактика); б) виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів та здійснення профілактичної дії стосовно них з метою недопущення реалізації їх злочинних намірів (індивідуальна профілактика) [10, с. 104].

У зв'язку з цим слід зазначити, що в окремих монографіях з проблем теорії ОРД висловлюються думки про модель оперативно-розшукової профілактики злочинів. Цю думку, зокрема, відстоює професор І. В. Василичук [7, с. 37–38]. Ми підтримуємо вченого і вважаємо можливим розгляд цього виду профілактики через призму моделі, бо цю діяльність можна подати як систему;

2) *запобігання економічним злочинам, що замишляються і готуються, на об'єктах даної сфери на стадії замаху*.

У напрямку під запобіганням мається на увазі “діяльність, направлена на недопущення злочинів”, що замишляються або готуються, а під припиненням – “дії, що забезпечують припинення вже початих злочинів на стадії замаху або подальших епізодів при триваючих або так званих серійних злочинах” [11, с. 121].

Діяльність з попередження злочинів переслідує окремі цілі. Як показує дослідження, основними з яких є:

а) *протидія криміногенним процесам у суспільстві, забезпечення заборони злочинності і нейтралізації її негативних наслідків*. Вивчення підтверджує, що нині продовжує зберігатися тенденція криміналізації сфери цільових спеціальних державних фондів. Зосередження значних фінансових засобів у цих фондах, природно, приваблює окремих економічних тінювих бізнесових структур отримати державне замовлення щодо виконання окремих робіт та надання послуг. Не випадково, одним з основних заходів у Положенні по ДПЗСЕ МВС України передбачено у взаємодії з контролюючими органами та їх територіальними підрозділами проведення наступальних і результативних заходів щодо нецільового використання бюджетних коштів та недопущення нанесення збитків бюджетній системі України [1, с. 4];

б) *усунення загрози злочинних посягань на інтереси особи, суспільства і держави, що охороняються законом*. Для цього підрозділам ДПЗСЕ пропонується узяти під постійний оперативний контроль ті об'єкти соціально-бюджетної сфери, успішне функціонування яких забезпечить надійність функціонування системи соціального захисту населення. Важливістю такої діяльності зазначених підрозділів, є сфера цільових спеціалізованих державних фондів, її стійкість в умовах ринкових відносин. На думку автора, необхідність надійного захисту зазначених фондів від злочинних посягань продиктована також наявною проблемою перекриття каналів розкрадання коштів під час здійснення державних закупівель у цій сфері;

в) *профілактика вчинення злочинів особами з явно вираженою протиправною поведінкою*. МВС України розглядає одним з пріоритетних напрямів діяльності підрозділів ДПЗСЕ (п. 2.2 Положення) (відтворення системи загальної і індивідуальної профілактики правопорушень. Практична реалізація цієї функції стосується діяльності підрозділів ДПЗСЕ щодо осіб, які перебувають на обліку, що потребують профілактичної дії з використанням гласних і негласних заходів.

Підрозділи ДПЗСЕ, реалізуючи ці цілі, в своїй повсякденній діяльності виконують безліч завдань, основними з яких є:

- протидія кримінальним процесам на всій обслуговуваній території, забезпечення зменшення злочинності;
- виявлення і аналіз причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, вживання заходів з їх усунення і нейтралізації;
- встановлення і припинення фактів приготування до злочину і замаху на злочин;
- встановлення осіб, протиправні дії яких не містять ознак злочину, але дають підстави для ухвалення до них заходів профілактичних дій;
- залучення до роботи з попередження злочинів суспільних об'єднань правоохоронної спрямованості і громадян.

Аналіз результатів дослідження, проведеного автором, дав змогу визначити основний перелік заходів, здійснюваних в цілях локалізації криміногенної ситуації у сфері цільових спеціалізованих державних фондів, до них належать:

- розроблення і здійснення комплексних міжвідомчих оперативно-профілактичних заходів “Фонди”, скерованих на виявлення і припинення фактів розкрадань і нецільового використання засобів цільових спеціалізованих державних фондів. Необхідність цільового проведення заходів багато в чому обумовлена тим, що на об'єктах цієї сфери профілактичній роботі не приділяється належної уваги. Заходи, що проводяться на державному і регіональному рівнях, як правило, не орієнтують сили і засоби на виявлення і припинення правопорушень економічної спрямованості на об'єктах зазначеної сфери. Так, вибіркоче дослідження показує, що тільки в окремих випадках (у 27 % планах проведення спеціальних операцій) були охоплені і об'єкти вказаної сфери;

- проведення циклу телерадіопередач і публікацій з питання профілактики правопорушень економічної спрямованості, що здійснюються на об'єктах цієї сфери, за результатами діяльності підрозділів ДПЗСЕ частково висвітлюються в громадсько-правовому тижневику “Іменем закону” та ін. (11 %);

- проведення в системі службової підготовки занять з особовим складом підрозділів ДПЗСЕ з вивчення практики та методики попередження, виявлення та припинення конкретних злочинів, передбачених ст. 190, 191, 210, 211, 364, 365, 366, 367, 368 КК України. Обумовленість цього напрямку підготовки співробітників визначається тим, що кримінальні провадження відкриваються в 90 % за матеріалами оперативних підрозділів ДПЗСЕ і 10 % за матеріалами ДФІУ за вчинення злочинів двох і більше років давності;

- виявлення та усунення причин і умов вчинення економічних (тяжких і особливо тяжких) злочинів у названій сфері. Доцільно вносити пропозиції щодо інформування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників цільових спеціалізованих державних фондів про виявлені причини і умови, що сприяють вчиненню економічних злочинів на підконтрольних їм об'єктах. Проте сьогодні робота в цьому напрямку проводиться недостатньо. Підтвердженням тому слугує те, що такі пропозиції, навіть за наявності серйозних недоліків і упущень, вносилися до вказаних інстанцій лише за кожним десятим розслідуваним злочином, внаслідок чого виявлені криміногенні чинники, практично, залишилися без профілактичної дії. Правопорушення економічної спрямованості, переважно з цієї причини, набули деякого поширення. Тільки за один квартал 2014 р. співробітники ДПЗСЕ спільно з працівниками ДФСУ у боротьбі з правопорушеннями на споживчому ринку виявили понад 50 фактів зловживань з використання бюджетних коштів, які полягали у невідрахуванні обов'язкових платежів до бюджету. Заслугує особливої уваги і та обставина, що в планах роботи управлінь з протидії злочинам у сфері економіки в 67 % випадків взагалі не передбачалися заходи профілактичного характеру, які прямо або побічно стосувалися досліджуваної сфери.

Наступним, не менш важливим напрямом попередження злочинів на об'єктах сфери цільових спеціалізованих державних фондів є індивідуальна профілактика з особами, від яких можна

очікувати вчинення певних видів злочинів. У результаті дослідження (та опитування співробітників ДПЗСЕ) встановлено категорії осіб, до яких необхідно застосовувати превентивні заходи:

- особи, що здійснили адміністративні правопорушення економічної спрямованості на об'єктах названої сфери (8 %);
- посадові особи, що зловживали своїми службовими повноваженнями при використанні вільних засобів зазначених фондів, зокрема у разі передавання фінансів комерційним структурам (21 %);
- особи, що виконують організаційно-управлінські функції на об'єктах фондів і живуть на доходи отриманні від злочинної діяльності, а також володіють злочинно здобутим рухомим і нерухомим майном і (15 %);
- бухгалтери і матеріально відповідальні особи, що неодноразово допускали грубі порушення фінансової дисципліни у веденні первинного і підсумкового обліку товарно-матеріальних цінностей і притягувалися до відповідальності (7 %);
- посадові особи контролюючих органів (ревізори, податкові інспектори, аудиторів), що покривали недоліки фінансово-господарської діяльності виявлені у зазначених фондах (4 %);
- особи, що здійснюють фіктивне підприємництво і підтримують господарські, фінансові і торгові зв'язки з територіальними структурами підрозділами (службами) цільових спеціалізованих державних фондів (11 %);
- посадові особи, запідозрені у підтримці злочинного зв'язку з представниками організованих злочинних груп, до яких входять представники контролюючих органів та підприємств, установ і організацій, що є платниками податків і ухиляються від поповнення цільових спеціалізованих державних фондів (9 %);
- бізнесмени, що сприяють керівникам територіальних підрозділів зазначених фондів у відмиванні грошових коштів і їх легалізації (8 %);
- особи, що відбували кримінальне покарання за здійснення економічних і інших корисливих злочинів або засуджених до покарання, не пов'язаних з позбавленням волі, і продовжують працювати у зазначених фондах, і вести злочинний спосіб життя (7 %);
- особи, позбавлених судом займати певні посади або займатися певною діяльністю на певний період, коли не закінчився термін покарання, а також умовно засуджених за економічні злочини і працюють у зазначених фондах (5 %);
- особи, що отримали умовно-дострокове звільнення від відбування покарання за кваліфіковані вчиненні ними злочини у сфері цільових спеціалізованих державних фондів (3 %);
- кримінальні елементи, які здійснюють протидію органам досудового розслідування у справах про економічні злочини, вчиненні на об'єктах вказаної сфери (2 %).

На нашу думку, для успішного попередження правопорушень у сфері цільових спеціалізованих державних фондів необхідно здійснити такі заходи:

- запровадити постійний моніторинг фондівих витратів через ведення бюджетного паспорту;
- на основі даних моніторингу фондівих витратів (бюджетного паспорту) організувати їх оперативне супроводження;
- покращити оперативне перекриття основних розпорядників фондівих коштів;
- організувати якісне та всебічне відпрацювання зазначених розпорядників фондівих коштів та ін. [9, с. 89].

Висновки. Підрозділи ОВС оперативно-розшукове попередження злочинів у сфері цільових спеціалізованих державних фондів реалізують у разі проведення загальних профілактичних заходів на основі здійсненого моніторингу фінансово-господарської діяльності та спеціальних профілактичних операцій з недопущення викрадення грошових засобів. Індивідуально-профілактичні

заходи спрямовуються на виявлення і поставлення на облік осіб, до яких необхідно вживати превентивні заходи.

Нагальним питанням про прийняття спеціального Закону України “Про організацію протидії злочинності у сфері економіки” та відомчого нормативного закріплення положень щодо регулярного проведення спеціальних операцій “Фонди”.

1. За даними ДДСБЕЗ. МВС України. Аналітична довідка про стан протидії економічним злочинам у 2013 р. – К.: ДДСБЕЗ МВС України. – 2014. – № 5/2846. – 15 с. 2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Книга 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / А. П. Закалюк. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. – 424 с. 3. Тлумачний словник української мови / укл. Т. В. Ковальова, Л. П. Коврига. – Х.: Синтекс, 2002. – 672 с. 4. Дидоренко Э. А. Оперативно-профилактическое наблюдение / Э. А. Дидоренко, С. С. Овчинский. – К.: МВД УССР, 1982. – 96 с. 5. Козаченко И. П. Оперативно-розыскная профилактика преступлений. Становление и развитие / И. П. Козаченко // Проблемы совершенствования оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел. – К.: КВШ МВД СССР, 1984. – С. 35–39. 6. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – Т. 6. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). – К.: Атіка, 2010. – 1128 с. 7. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері; [Текст] : монографія. – [2-ге вид.]. К.: ПП “Заграй”, 2012. – 344 с. 8. Казаченко И. П. Правовые и организационно-тактические основы оперативно-розыскной профилактики преступлений: дис. ... на соиск. ученой степени докт. юрид. наук в виде научного доклада, выполняющего также функции автореферата. – М.: Академия МВД, 1991. – 48 с. 9. Кримінологія: підручник для студ. вищ. навч. закл. / [О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с. 10. Мацюк В. Я. Науково-практичний коментар Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”, станом на 01.05.2011 р. / [В. Я. Мацюк, С. А. Панасюк, В. А. Ніколайчук, Б. В. Стрілець, І. В. Попов]; за заг. ред. В. Я. Мацюка. – К.: Видавничий дім “Професіонал”, 2011. – 304 с. 11. Попередження та викриття злочинів у сфері економіки підрозділами Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України: навч. посіб. Л. П. Скалозуб, М. Г. Вербенський, В. І. Василичук та ін.. / за ред. О. М. Джужі. – К.: РВВ МВС України, 2011. – 520 с. 12. Скалозуб Л. П. Організаційні засади протидії підрозділами ДСБЕЗ МВС України злочинам у процесі державних закупівель / Скалозуб Л. П., Василичук В. І., Сливенко В. Р. // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – К.: КНУВС, 2009. – № 5 (66). – С. 83–90.